

Spoken word afsluiting:

Natuurinclusieve landbouwdag – 16 april 2026

Shit heeft vandaag voor mij een andere betekenis gekregen. Shit is nodig in dit land en vooral op dit land bleek uit workshops en lezingen. Maar dat hoeft ik jullie niet uit te leggen als dames en heren met de klompen in de klei, country boots aan de voeten, wandelschoenen of veterschoenen aan die al stappen nemen. En dan is er nog een enkeling met gespenschoenen aan die wil dat je **stappen** maakt.

Stappen maken hoorde ik **Harold Zoet** minstens tien keer zeggen. Het was mij duidelijk dat hij van wandelen houdt en al vele malen het **trappetje van Remkes** heeft beklommen want kaas boven baas: hij houdt van stappen maken. Hij benoemde dat het Platform Natuurinclusieve Landbouw Gelderland ook stappen heeft gemaakt en het verschil heeft gemaakt door **LEF** te hebben en anders te denken dan gewend.

De koe bij de horens te vatten, hup met de geit, het schaap over de dam brengen: zo werkt het bij het Platform Natuurinclusieve Landbouw niet. Boeren zijn geen makke lammetjes door een shitload aan maatregelen. **One shit for all** werkt niet met een shitload aan bedrijven. Ieder bedrijf wil zijn eigen poepie laten ruiken. Maatwerk is nodig voor de gesteldheid van boeren en voor de bodemgesteldheid.

Een aantal jaren geleden lanceerde de Maag Lever Darm Stichting de campagne 'Kijk eens achterom' waarbij zij opriepen om te letten op onze eigen secreten voordat we doortrokken. Hoe ziet je poep eruit is van betekenis. Niet alleen voor de bodemgesteldheid maar ook voor de kwaliteit van de producten. Shit is de baas. Bij Remeker weten ze daar alles van. Als er niks te doen is op de boerderij, steekt een van de medewerkers de handen uit de mouwen om de zeef te pakken en koeienvlaaien te zeven. Want wat er in de koe gaat, komt er ook weer uit. Volgens de mensen van Remeker zou iedere boer op zijn erf zo'n zeef moeten hebben om te kijken wie jouw land betreedt. En of wat daar in is gegaan er ook weer uitkomt. Input geeft output.

Een vergiet voldoet trouwens ook. U kunt dit gewoon thuis proberen in uw privé domein. Met gepast voeren ziet u precies wat u achterlaat. U kunt daar ook thee van trekken en bij efficiënte opvang kunt u zelf u eigen **composTHEE** maken en het spuiten over uw land. Want uiteindelijk sijpelt alle shit door tot in de diepste poriën van de bodem.

En de bodem is het fundament onder natuurinclusieve landbouw heb ik vandaag opgestoken. Die bodem is een wildlife park an sich – met een bovengrondse bubbel en een ondergrondse bubbel begreep ik van Gert uit Groningen. Nu gaat er niks boven Groningen, maar ik wil met u afzakken naar waar we gebleven waren: de bodem. **Het ultieme verdienmodel voor mens, gewas en dier.** Sterker nog: een goede bodem verbindt. Dat heeft u wellicht zelf ervaren toen u aan een heerlijke hamburger zat en een Remeker biertje dronk om te netwerken met een collega.

Om daarop door te gaan: wist u dat de bodem ook enorm netwerkt? In alle opzichten en op allerlei manieren. Yvette had het over **netwerken** van boeren om samen oplossingen te bedenken. Hermen sprak over **biodivers agromozaiëk** waarbij iedere boer op zijn eigen manier een stapje (daar hebben we hem weer) bijdraagt aan biodiversiteit. Dyon had het over agroforestry – dat is met **boeren bomen over bomen**. En door die bomen dacht ik aan het boek 'Het verborgen leven van bomen' van boswachter Peter Wohlleben die stelde dat de wortels van bomen met elkaar een netwerk vormen die met elkaar communiceren en verrek: zegt Jan Dirk ineens dat het bodemleven het internet onder de grond is. Alle wortels vormen een **distributienetwerk** dat gevoed wordt door de suikers van de plant. Dan kun je wel 1000 bloemen laten bloeien zoals Merel wenst, dan fluit de veldleeuwerik weer op het land van Gert en kan Hermen in mozaïeken blijven denken en een grote tangram vogel maken van een stukje kruidig grasland naast een strook met bomen die weer naast een veld met koeien of klavers staan.

Over klavers gesproken. Moest u ook niet denken aan Jesse Klaver en hoe we onze ogen op hem kunnen richten om het **natuurinclusief boeren** te stimuleren en eens wat **mycorrhiza** op te werpen in Den Haag. Daarom wil ik Harold Zoet vragen – hij zit maar 1 handdruk van Klaver vandaan – om samen met Klaver aan de keukentafel te bomen over het op orde brengen van het bouwblok aan akkerranden. Ook voor politici kunnen keukentafelgesprekken verbindingen leggen met een totaal andere opbrengst.

Een bouwblok is toch heel iets anders hoor ik u denken. Dat klopt, maar jullie hebben mij aangestoken met jullie creatieve ideeën en laten zien dat er overal oplossingen voor zijn. Dat neem ik vandaag mee. Er bestaan geen worst-kaas scenario's ofwel worstcasescenario's. We hebben elkaar gewoon nodig met al onze shit erbij.

Bianca Hendriks

